

УДК 330.101

JEL Classification: A 1, O 1

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).259-271](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).259-271)

Д.П. Расшивалов, доц., канд. екон. наук

Д.В. Попова, асп.

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна

Імплементация економіки знань у корпоративних стратегіях міжнародних корпорацій

У статті обґрунтована проблема необхідності переходу до нового типу економіки - економіки знань всіх суб'єктів господарювання та країни в цілому. В свою чергу активний перехід до економіки знань визначає напрямок розвитку сучасних корпорацій та підприємств. Отже, ефективним механізмом забезпечення високого рівня конкурентоспроможності в сучасних умовах економіки знань є інтелектуалізація підприємства, а передумовою її реалізації є використання та примноження інтелектуального потенціалу. В постіндустріальній економіці два аспекти - управління знаннями та процеси інтелектуалізації є значним викликом для зростання конкурентоспроможності підприємства. Відтак авторами обґрунтовано, що ефективним механізмом забезпечення високого рівня конкурентоспроможності корпорацій в сучасних умовах економіки знань є його інтелектуалізація.

Окреслено значну кількість вагомих інституціональних проблем впровадження моделі економіки знань у практиці господарювання всіх суб'єктів економічної діяльності України та фактори гальмування процесу імплементації економіки знань. Визначено, що на макрорівні господарювання вагомим фактором гальмування процесу імплементації економіки знань є недостатня системність і узгодженість державної політики. Важливим завданням виступає впровадження національної політики імплементації нормативних документів, які становлять основу економіки знань. Проте власне процес імплементації в Україні досі перебуває на початковому етапі, йому притаманні системні проблеми.

Авторами запропоновано логічну модель системи управління знаннями корпорації яка являє собою інтелектуальний простір корпоративної структури (або простір знань), що включає процеси перетворення знань і об'єднання людей, і одночасно передбачає відкритий і постійний доступ до всіх інформаційних ресурсів і можливість неодноразово звернення до них, і відповідно таким чином у корпорації формується певний комплекс знань. А процес управління знаннями – це якісно новий рівень управління інтелектуальними активами корпорації, що дозволяє не тільки відкривати регламентований доступ персоналу до одноосібно формалізованим знанням, а й адмініструвати основний обсяг корпоративних знань (як формальних, так і неформальних). Таким чином управління знаннями виступає ланкою стратегії корпорації і є основою формування потужних конкурентних переваг корпорації на міжнародному ринку, також знаходиться у взаємозв'язку з усіма її стратегічними цілями і завданнями, орієнтуючись на постійні їх зміни в умовах зовнішнього мінливого середовища.

економіка знань, інтелектуалізація економіки, управління знаннями, корпоративні стратегії, конкурентоспроможність

Постановка проблеми. З переходом до постіндустріального суспільства різко зросла роль знань, інновацій, інформації. У сучасних економічних реаліях саме знання в більшій мірі визначають розвиток економічних систем на різних рівнях господарювання. Ця теза підтверджується політичною метою розвитку Європейського союзу - побудова економіки, що заснована на знаннях. На всіх рівнях господарювання знання та процеси генерації знань є найважливішими факторами, що визначають конкурентоспроможність економічних суб'єктів та стимулюють подальший економічний розвиток в цілому. Знання ідеальне, тому для свого буття воно потребує об'єктивізації, що втілюється у продуктах праці, технології, соціальних інститутах, предметах культури тощо. Тому сучасну економіку дедалі частіше визначають як «нову», «розумну», «інтелектуальну», «інноваційну», «інформаційну». Але все ж таки, найчастіше її називають - економіка, заснована на знаннях чи економіка знань.

Проблема необхідності переходу до нового типу економіки - економіки знань постає не тільки перед усіма країнами, а й окремими підприємствами і корпораціями, зумовлюючи їх продукувати, використовувати, поширювати, обмінюватись та акумулювати. Саме процеси поширення і обміну знаннями сприяють підвищенню їх якості і постійному оновленню для досягнення і утримання конкурентоспроможних позицій корпорацій в умовах мінливого зовнішнього середовища та жорсткої конкуренції на національному та міжнародному ринках. Відтак, активне формування та розвиток економіки знань у вигляді безпосередньої імплементації на рівні окремих суб'єктів господарювання, зокрема у стратегію корпорацій, що працюють на міжнародному ринку є актуальним і необхідним завданням, що усвідомлюється більшістю сучасних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти становлення і функціонування економіки знань опинялись у центрі уваги значної кількості вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В.М. Геєць, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал [5], В.Д. Базилевич [2], О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянін [1], Л.І. Федулова [14], О. Дяків [7], В.П. Колесов, В.Л. Макаров, Л.Г. Белова [8], О.И. Решетняк, О.И. Сахненко [10], Мясин Д.А., Мусиенко Т.В., Лукин В.Н. [12], Д. Белл [3], У. Букович [4], К. Віг [32], Дж. Гелбрейт [6], Т. Давенпорт [18], Ч. Дісперс [19], П.Ф. Друкер [20], В. Повелл [27], Т. Стюарт [31], Е. Тофлер [13], Ф. Махлуп [11], Р. Морк [24], І. Нонак [25], А. Рус [29], К. Шваб [15].

У наявних роботах перерахованих авторів значна увага приділяється формуванню, розвитку та поширенню економіки знань, взаємозв'язок з різними аспектами функціонування економічної системи на мікро-, мезо-, макроекономічному та міжнародному рівнях. Проте теорія економіки знань як цілісна концепція, що описує реальні зміни у сучасній економіці перебуває у процесі становлення і потребує подальшого комплексного вивчення та наукового аналізу цієї тематики, зокрема вважаємо актуальним і необхідним продовження досліджень у практичній сфері імплементації економіки знань у корпоративних стратегіях міжнародних компаній.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування проблеми необхідності переходу до нового типу економіки - економіки знань та імплементації її у корпоративних стратегіях міжнародних корпорацій.

Виклад основного матеріалу. Розуміння всезростаючої ролі людських ресурсів, організаційного управління і інформаційних технологій у підвищенні ефективності корпоративних стратегій світових компаній стало основною причиною того, що з другої половини 90-х років фахівці різних наукових напрямків стали активно досліджувати і обговорювати проблематику економіки знань та управління знаннями. В багатьох компаніях при побудові ними ефективних корпоративних стратегій, стали створюватися наукові лабораторії по системам управління знаннями та навіть науково-дослідні інститути, як це мало місце в компанії ІВМ.

Відзначимо, що у сучасній науці термін «економіка знань» вживається для позначення типу економіки поряд з близькими поняттями: інноваційна економіка, високотехнологічна цивілізація, суспільство знань, інформаційне суспільство. Різниця і відмінність між ними досить розмиті, класифікація та стандарти знаходяться в процесі наукового формування.

Синтез різних підходів до визначення економіки знань дозволяє розглядати її як інституційну модель сучасної економічної системи інноваційного типу, заснованої на пріоритетності інтелектуальної власності, креативної інноваційної праці, наукоємного виробництва, безперервної освіти і зростання потреби в самореалізації. Економіка знань - новітня стадія інституційної еволюції капіталізму. Поняття «суспільство знань»

та «економіка знань» співвідносяться як загальне і особливе; їх ототожнення, що спостерігається в багатьох дослідженнях, є некоректним, на нашу думку.

Основи економіки знань заклали три випускники Віденського університету, які надалі жили та працювали у США – Йозеф Шумпетер, Фрідріх Хайек та Фріц Махлуп. Засновником економіки знань як дисципліни вважається Махлуп, автор книги «Виробництво та поширення знань у США» (1962 р.). Тоді економіка знань визначалась, як один із секторів економіки. Ф. Махлуп визначив економіку знань як сектор економіки, орієнтований на виробництво знань [11].

Далі термін «економіка знань» популяризував знаменитий консультант з управління бізнесом Пітер Друкер спочатку у своїй книзі «Ефективний керівник» 1966, а потім у книзі 1969 «Епоха розриву». П. Друкер значно випередив свій час, наголосивши на знаннях, аналізі даних та вимірної продуктивності, а також на стратегічному управлінні цілями (МВО) [10].

Зараз цей термін використовується більш широко для визначення типу економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а створення та використання цих знань стає джерелом зростання, фактором, що визначає конкурентоспроможність компаній, регіонів та країн.

У сучасній економічній літературі найчастіше використовується визначення, запропоноване фахівцями Світового банку, згідно з яким під економікою знань розуміється економіка, що створює, розповсюджує та використовує знання для прискорення власного зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Світовий банк визначає економіку знань за чотирма основними напрямками:

1. Інституційні структури, що стимулюють підприємництво та використання знань.
2. Наявність кваліфікованої робочої сили та хорошої системи освіти.
3. Доступ до інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).
4. Яскравий інноваційний ландшафт, що включає академічні кола, приватний сектор та цивільне суспільство.

У корпоративних ринкових стратегіях, тобто на мікрорівні, економіка знань характеризується наявністю вищого відсотка висококваліфікованих співробітників, робота яких потребує спеціальних знань чи навичок. Відтак, у сучасних корпораціях найціннішими активами, якими вони володіють, часто є нематеріальні активи (гудвілл), такі як патенти, авторські права чи інноваційне програмне забезпечення. Впровадження та розвиток всіх елементів економіки знань на рівні корпорацій постійно підтримується інноваціями, дослідженнями та швидким світовим технологічним прогресом. Все більша увага приділяється збору та аналізу даних, а також розробці алгоритмів та штучного інтелекту. Також між університетами, дослідницькими та аналітичними центрами, а також корпораціями, які використовують їх відкриття, йде обмін знаннями. У свою чергу, акцент на знання та інновації у сучасному конкурентному середовищі стимулює подальше та швидше зростання інформації та аналізу даних.

Активний перехід до економіки знань визначає напрямок розвитку сучасних корпорацій та підприємств, в яких домінуюча роль в управлінні та виробництві належить інтелекту індивіда [22]. Тому наразі важливим завданням для корпорацій та підприємств в контексті імплементації економіки знань є формування нових конкурентних переваг на основі ефективного накопичення інтелектуального потенціалу та розвитку інтелектуальної активності персоналу [17]. Вирішення цих проблем сприяє не лише досягненню статусу економічного та інноваційного лідера на внутрішньому та світовому ринках, а й підвищенню ефективності управління підприємством загалом.

Отже, ефективним механізмом забезпечення високого рівня конкурентоспроможності в сучасних умовах економіки знань є інтелектуалізація підприємства, а передумовою її реалізації є використання та примноження інтелектуального потенціалу [23, 30].

В постіндустріальній економіці два аспекти - управління знаннями та процеси інтелектуалізації є значним викликом для зростання конкурентоспроможності підприємства. Очевидно, що інтелектуальний потенціал персоналу підприємства проявляється в його професіоналізмі і креативності, а виробництво трансформується відповідно до вимог динамічних ринків та індивідуалізованих смаків і вимог споживачів [30]. Актуальними питаннями залишаються дослідження системи факторів досягнення конкурентного лідерства, а також побудова синергетичного механізму поєднання цих факторів. Наявність таких факторів сама по собі не визначає інтелектуальне лідерство національної економіки чи окремої корпорації на світовій арені, а лише створює можливості (передумови) для її досягнення. Тому першочерговим завданням є визначення наявних факторів і включення їх в інтелектуальний та інноваційний процес, що має значний соціальний та економічний ефект.

Вчені, які проводять дослідження проблематики економіки знань, розглядають інтелектуалізацію в контексті імплементації економіки знань в стратегії корпорацій і формування лідерства з таких позицій:

- По-перше, як орієнтація діяльності підприємства на придбання, створення, використання знань для перетворення їх на інноваційні товари, послуги чи бізнес-моделі ;

- По-друге, як керована структура, що характеризується здатністю менеджерів розуміти та керувати ключовими процесами, бізнес-стратегією та швидкістю, з якою бізнес здатний знаходити, реагувати та вирішувати проблеми, що виникають;

- По-третє, як стимулюючий вплив інтелектуального капіталу на економічний об'єкт, який постійно залучає, виробляє та розподіляє компоненти інтелектуального потенціалу, тим самим підтримуючи передачу та поширення процесу інтелектуалізації та просування новітніх і спеціальних знань, товарів і послуг;

- По-четверте, як активне використання унікальних здібностей особистості для створення інноваційної продукції та інформаційних технологій, широке впровадження інтелектуальних компонентів, створення та розвиток нових галузей і сфер застосування знань.

Слід враховувати, що драйверами інтелектуалізації корпорацій є дві складові. По-перше, сама корпорація у вигляді власних набутих (кумулятивних) інтелектуальних досягнень (технічних, технологічних, організаційних, структурних і продуктових інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій, програмного забезпечення, управлінського досвіду тощо). По-друге, особистісний (індивідуальний) потенціал персоналу корпорації (знання, навички, вміння, компетентність, креативність тощо).

До факторів лідерства корпорацій у сучасних умовах економіки знань також слід віднести їх спроможність ефективно використовувати власні чи залучені ресурси та їх поєднання для виробництва інноваційних товарів із використанням сучасних технологій [28]. Інноваційність і підприємницький хист визначаються як базис конкурентоспроможності та лідерства. Дерево конкурентоспроможності ілюструє взаємозв'язок факторів і передумов конкурентоспроможності як основи лідерського потенціалу [21]. У цьому контексті важливим чинником, що сприяє лідерству корпорацій чи окремих країн, є зростання наукових досліджень, особливо у сфері високих технологій економіки знань. Матеріалізованим результатом такої діяльності

найчастіше є патенти та ліцензії, які формують ринок права інтелектуальної власності. У свою чергу, такі результати інтелектуальної діяльності стають генераторами подальшого розвитку, впливаючи на участь корпорацій і країн у глобальних процесах і їх спроможність поширювати та обмінюватись знаннями. В межах корпорації і навіть окремої країни така діяльність може стимулюватися наявністю конкретних можливостей для розвитку особистості. Таким чином, формування інтелектуального потенціалу особистості відбувається в системі сімейного виховання, суспільної освіти і науки, а його реалізація - вже в умовах безпосередньої професійної діяльності. Відтак, на розвиток можливостей і досягнення інтелектуального лідерства впливає величезна кількість чинників, кожен з яких не є вирішальним, а їх сукупність забезпечує корпорації її статус на світовій економічній арені. Наразі очевидно, що найбільший вплив на формування цих чинників справляє держава та її інститути, а також великі корпорації як ключові гравці ринку. Найбільший вплив держава має на ресурсно-екологічні фактори (створення умов для розвитку некомерційного сектора економіки, інфраструктури, освіти, науки, культури, доступу до них населення тощо). Тоді як великий бізнес значною мірою впливає на досягнення результатів інтелектуальної діяльності (патентна діяльність, формування потоків роялті та ліцензійних платежів, високотехнологічне виробництво тощо) та їх практичну реалізацію.

Таким чином всезагальний перехід до інтелектуалізації в контексті економіки знань на всіх рівнях господарювання вимагає обґрунтування і проведення системної інституційної політики. Перш за все, для створення, поширення і ефективного використання знань, як активу в сучасній економіці, яка вже в значній мірі базується на знаннях, необхідна відповідна система інститутів. При цьому явно необхідні механізми, що дозволять постійно розвивати інститути, стабілізувати і регулювати середовище нової економіки. Інститути виступають комплексним ендогенним фактором розвитку економіки знань як на національному, регіональному рівнях, так і на рівні окремих компаній.

Інститути економіки знань повинні бути функціонально-структурні моделі економічних відносин суб'єктів когнітивної діяльності, що постійно саморозвиваються і включають наступні компоненти: - інституції (види і способи креативної розумової праці, зокрема професії високої кваліфікації, а також знаннєвомісткі галузі і види діяльності); - організації, що реалізують функції генерації, комерціалізації та впровадження знань (університети, наукові установи, грантові та венчурні фонди, інноваційно активні фірми, кластери, бізнес-інкубатори, технопарки і т.п.); - органи і механізми державного регулювання (включаючи правила, процедури та стандарти); - механізми саморегулювання і добровільні інституційні ініціативи.

Таким чином, саме інституціоналізація економіки знань на всіх рівнях господарювання розглядається нами як системний процес функціонального, структурного і нормативно-правового оформлення інтелектуалізації всіх сфер життя суспільства. Формування інституційної моделі господарювання, заснованої на наукоємності всіх сфер діяльності і безперервному розвитку і впровадженні інновацій – це непокроковий процес регульованого створення структур і правил, в ході якого результати НДР будуть автоматично комерціалізуватись і втілюватись в інноваційних видах продукції і послуг; це складний інтерактивний процес перетворення зв'язків і відносин суб'єктів сфер виробництва, поширення і застосування різних типів знань на всіх рівнях господарювання і управління. Такі інститути покликані ініціювати імпульси поглиблення спеціалізації і росту кооперації в сферах генерації і дифузії знань, закріплювати стійкі ланцюжки і мережі взаємодій між фірмами і галузевими асоціаціями, науковими і освітніми організаціями, інвестиційними структурами,

регіональними та місцевими адміністраціями, створюючи неформальне середовище інноваційної активності і впроваджуючи креативну культуру в масову свідомість. Інституції виступатимуть найвагомим фактором інновацій, збільшення знань, тоді як інститути забезпечують функцію їх рутинізації, запровадження і масового застосування в господарській та соціальній практиці.

На нашу думку, наразі в Україні у практиці господарювання всіх суб'єктів економічної діяльності існує значна кількість вагомих інституціональних проблем впровадження моделі економіки знань, а саме:

- у сфері генерації знань: відставання рівня оплати праці працівників науки і освіти від середнього по економіці; деформація мотиваційної складової у роботі професорсько-викладацького складу; недостатнє фінансування державних наукових установ і організацій і відставання від розвинених країн за обсягами грантової підтримки НДР; збереження мовного бар'єру і нерозвиненість міжнародних дослідницьких проектів; низький престиж і імідж природничо-наукових напрямів підготовки бакалаврів і магістрів;

- у сфері комерціалізації: нерозвиненість інфраструктури венчурного фінансування і трансферу інновацій; низький рівень правової грамотності дослідників і винахідників з питань захисту і передачі прав інтелектуальної власності, нерозвиненість компетенцій бізнес-планування, маркетингу та промислового дизайну; переважання НДР неповного циклу, продуктом яких є лише експериментальний зразок; неузгодженість інтересів і асиметрія інформації суб'єктів наукової та інвестиційної сфери;

- у сфері впровадження: інерція низького попиту на інноваційні розробки зі сторони великого бізнесу і неефективність податкових інструментів його стимулювання; невизначеність правового статусу інноваційно активних підприємств і недостатня їх підтримка; жорстка конкуренція на ринках збуту високотехнологічної продукції і неефективність маркетингової політики щодо наукомісткого бізнесу на національному і регіональному рівнях державного управління.

Перераховані перешкоди в більшій мірі відносяться до мікрорівня - рівня функціонування окремих підприємств та компаній, що намагаються запровадити у своїй інноваційно-інвестиційній діяльності ефективне використання переваг економіки знань, запровадити її концепцію у своїх стратегіях розвитку та популяризувати знання, як конкурентну перевагу на всіх рівнях своєї діяльності.

Що ж стосується макрорівня господарювання, то вагомим фактором гальмування процесу імплементації економіки знань є недостатня системність і узгодженість державної політики, яка проявляється в наступних формах:

- нечіткість термінології і розмитість стратегічних напрямів: в прийнятих стратегічних документах;

- стохастична зміна пріоритетних інституціональних форм розвитку національної і регіональних інноваційних систем;

- превалювання «технократичної» ідеології.

Стратегічне завдання комплексної інноваційної модернізації економіки сучасної України актуалізує проблему визначення пріоритетів і орієнтирів довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку, що в першу чергу буде заснована на моделі «економіки знань». В умовах повної модернізації ідеологія переходу до економіки знань здатна стати інтегратором інтересів всіх стейкхолдерів - бізнесу, суспільства і держави.

Можна констатувати, що наразі в Україні відбувається поступове формування інституційної структури та інфраструктури нового технологічного устрою, що є

базисом розвитку економіки знань в середньостроковій перспективі, і ключовим моментом є те, що такі перетворення помітні вже на фазах зародження і становлення, маючи продовження на всій траєкторії її розвитку, вимагаючи від держави проведення системної, гнучкої і інтерактивної інституційної політики.

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджена Розпорядженням КМУ № 67-р від 17 січня 2018 року, державна політика стимулювання розвитку Індустрії 4.0 нині реалізується за трьома напрямками: створення інфраструктури; доступу до капіталу для створення нових інноваційних виробництв; розвиток цифрових навичок для підготовки персоналу, здатного працювати з відповідними технологіями [16], а цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем [9].

Відповідно до зазначеної Концепції важливими для розвитку цифрової економіки є також і м'які цифрові інфраструктури, які також не повинні залишатися поза увагою, зокрема інфраструктура ідентифікації та довіри, відкритих даних, інфраструктура інтероперабельності, блокчейн, електронних розрахунків та транзакцій, електронної комерції та онлайн-взаємодії суб'єктів бізнесу, державних послуг (електронне урядування), і життєзабезпечення (медицина, освіта, громадська безпека, транспорт тощо), геоінформаційна та промислові цифрові інфраструктури [9].

В свою чергу принципами державного регулювання інституціоналізації економіки знань повинні стати: системність (комплексне поширення керуючих впливів на всі її сектори і галузі), гнучкість (диференціація методів та інструментів в залежності від специфіки сектора і потенціалу його комерціалізації), інтерактивність (активна взаємодія з широким колом стейкхолдерів). Іншими словами, доцільно запровадити стратегію розвитку інститутів всіх сфер знань у всіх секторах економіки України.

Важливе місце серед означених підходів посідає впровадження національної політики імплементації нормативних документів, які становлять основу економіки знань. Проте власне процес імплементації в Україні досі перебуває на початковому етапі, йому притаманні системні проблеми, серед яких:

- недосконалість законодавчої бази в частині імплементації нормативних документів, які становлять основу Індустрії 4.0.;
- відсутність стратегії та програми заходів щодо стимулювання пріоритетних напрямків розвитку Індустрії 4.0.;
- відсутність нормативного супроводу реалізації державної політики стимулювання розвитку Індустрії 4.0 щодо створення інфраструктури Індустрії 4.0 та нових інноваційних виробництв;
- низька ефективність діяльності дорадчо-наглядових та консультативно-дорадчих органів для вироблення пріоритетних напрямків нормативного забезпечення Індустрії 4.0.;
- відсутній дієвий механізм розроблення, прийняття та актуалізації нормативно-технічних документів Індустрії 4.0.;
- низька ефективність механізму координації дій між бізнесом, державою, наукою, освітою та суспільством щодо формування стратегічних ергономічних платформ;
- відсутність комплексного обстеження існуючих державних стандартів, що становлять основу Індустрії 4.0, та недостатність поширення відомостей щодо

запланованих технічними комітетами стандартизації нормативних документів для моделювання та формування еталонної архітектури Індустрії 4.0.;

- низький рівень імплементації вітчизняними технічними комітетами стандартизації нормативних документів, які становлять основу Індустрії 4.0. [16].

Далі перейдемо безпосередньо до практичного втілення економіки знань у стратегію корпорації, що працює на міжнародному ринку.

У своїй діяльності компанії завжди спираються на знання саме того, що робити і як робити, вважаючи це як таким, що само собою є зрозумілим. Зростаюча економічна вага знань і їх основна роль в конкурентній боротьбі збільшили їх роль. Компанії усвідомлюють зацікавленість в управлінні знаннями і тому починають нарощувати інвестиції в їх створення, збереження, використання так само, як вони традиційно нарощували, зберігали і використовували інші свої ресурси. І навіть більше того, бо знання усвідомлюються як найважливіший стратегічний ресурс в забезпеченні конкурентних переваг.

Ми пропонуємо логічну модель системи управління знаннями корпорації яка являє собою інтелектуальний простір корпоративної структури (або простір знань), що включає процеси перетворення знань і об'єднання людей, і одночасно передбачає відкритий і постійний доступ до всіх інформаційних ресурсів і можливість неодноразово звернення до них, і відповідно таким чином у корпорації формується певний комплекс знань. А процес управління знаннями – це якісно новий рівень управління інтелектуальними активами корпорації, що дозволяє не тільки відкривати регламентований доступ персоналу до одноосібно формалізованим знанням, а й адмініструвати основний обсяг корпоративних знань (як формальних, так і неформальних).

Логічна модель системи управління знаннями корпорації, представлена на рисунку 1, ґрунтується на принципах систематизації і послідовності формулювання і рішення чотирьох блоків завдань, а також на принципі циклічності, який показує, що результат виконання функціональних дій за рішенням кожного блоку завдань є передумовою для вирішення завдань, передбачених наступним блоком.

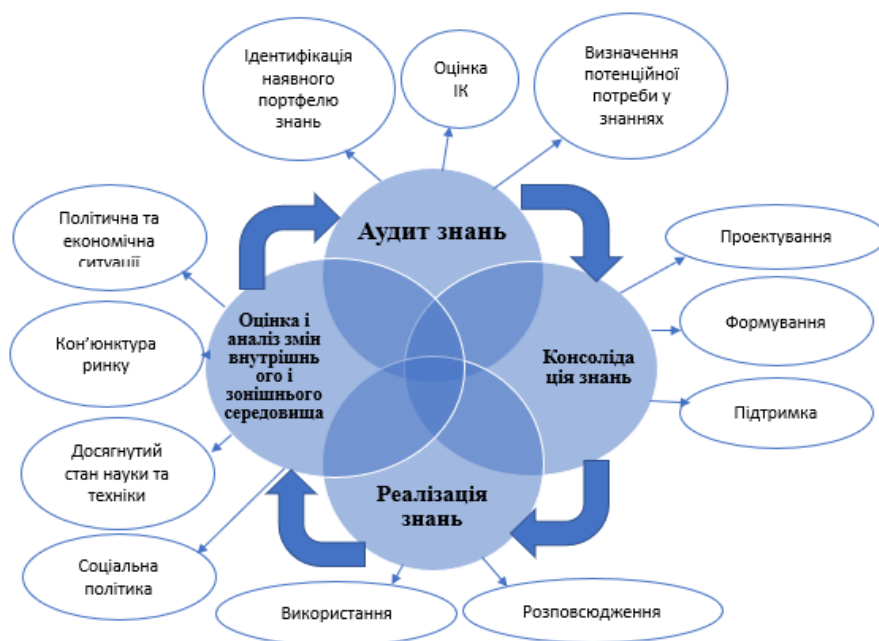

Рисунок 1 – Логічна модель системи управління знаннями корпорації

Джерело: авторська розробка

Наявність у корпорації різних видів знань вимагає особливої організації роботи з ними, а саме потрібно постійно прагнути до створення такого підходу щодо найефективнішого використання і управління знаннями, який би створював можливості співвідносити, інтегрувати і врівноважувати різні компоненти і окремі складові інтелектуального капіталу фірми в контексті реалізації її стратегії.

Оскільки одним із завдань компанії, яка функціонує в конкурентному середовищі і використовує ринкові форми господарювання, є адаптація до трансформацій зовнішнього середовища шляхом стратегічних змін, то можна зробити висновок про те, що запроваджена система управління знаннями виступає одним з головних інструментів таких змін. Таким чином для того, щоб зберігати наявні і досягти потенційних конкурентних переваг в майбутньому, компанії необхідно мати базу з накопиченими знаннями минулого і постійно її поновлювати у відповідності до новітніх запитів і вимог сучасного міжнародного ринку.

Оскільки зміни зовнішнього середовища відбуваються стрімко і постійно, то прогнозування таких змін стає більш складним процесом для корпорацій, і тільки адаптаційних процесів стає недостатньо для підтримки їх конкурентоспроможності. Відповідно, для ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем корпораціям необхідний якісний розвиток, тобто незворотні, позитивні якісні перетворення, які забезпечать ефективну реалізацію існуючих бізнес-функцій або отримання нових бізнес-функцій і структурних співвідношень. Таким новим якісним розвитком стає запроваджена система знань разом із синхронізацією стратегічних цілей корпорації. Тому на етапі впровадження знань доцільно провести ідентифікацію ключових бізнес-стратегій і визначити потреби і вимоги до тих знань, які в першу чергу будуть забезпечувати успіх у реалізації цих бізнес-стратегій. Відповідно в контексті реалізації корпоративної стратегії, управління знаннями, на наш погляд, можна визначати як самостійну стратегічну ланку поряд з іншими ланками корпоративної стратегії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В цілому процес імплементації економіки знань на рівні країни повинен мати системний і еволюційний характер, поєднувати ліберальний і директивний режими регулювання, використовувати диференційований набір методів та інструментів, ґрунтуватися на інтерактивній взаємодії з експертними співтовариствами та широкою громадськістю, стимулювати і підтримувати ініціативи. Перспективи розвитку економіки знань в Україні пов'язані з підвищенням рівня бюджетного фінансування науки і освіти в поєднанні в розвитком системи ефективної контрактації і конкурсного відбору проектів; стимулюванням активності експертних спільнот у визначенні пріоритетів наукового і технологічного розвитку, розробці стандартів і стратегій інвестиційно-інноваційної діяльності; підвищенням ефективності інституційних механізмів закріплення і передачі прав інтелектуальної власності; комплексним формуванням регіональних інститутів та інфраструктури виробництва та комерціалізації знань; розширенням форм заохочення бізнесу до інновацій і стимулювання попиту на них; розробкою національної стратегії розвитку креативних індустрій.

Імплементація економіки знань у корпоративних стратегіях можна представити у вигляді системи управління знаннями, де управління знаннями виступає ланкою стратегії корпорації і є основою формування потужних конкурентних переваг корпорації на міжнародному ринку, також знаходиться у взаємозв'язку з усіма її стратегічними цілями і завданнями, орієнтуючись на постійні їх зміни в умовах зовнішнього мінливого середовища. Отже, система управління знаннями буде складовою загальної стратегії корпорації, що матиме вигляд схеми розробки і розміщення стратегічно важливого запасу знань, який важливий для підвищення

конкурентних переваг і досягнення стратегічних цілей в умовах інноваційно-інформаційного розвитку підприємницького середовища. З метою поширення і реалізації знань корпорації обов'язково повинні використовувати науково-методичні інструменти і управлінські важелі, що в сукупності забезпечать взаємопов'язане управління всіма елементами процесу управління знаннями і їх ефективному використанню в господарській діяльності.

Перспективи подальших досліджень будуть пов'язані із розробкою інтелектуальної системи стратегічного планування економічної поведінки корпорації у вигляді створення інформаційно-аналітичної платформи стратегічного планування корпорації, яка буде багаторівневою та комплексною, що забезпечує інтеграцію всіх видів інформаційних та інтелектуальних ресурсів, їх інтерпретацію через аналітичні інструменти і створення інтелектуальних продуктів, за допомогою яких здійснюється формування оптимальної стратегії і реалізація стратегічних пріоритетів корпорації в майбутньому.

Список літератури

1. Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія; за ред. О.І. Амоші. Донецьк: ІЕП НАН України, 2007. 328 с.
2. Базидевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник. К.: Знання, 2006. 431 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования; пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. 786 с.
4. Букович У., Вільямс Р. Управління знаннями: керівництво до дії. М.: Инфра-М, 2002. 504 с.
5. Геєць В.М., Александрова В.П., Бажал Ю.М. Україна у вимірі економіки знань; за ред. акад. НАН України В.М. Геєця. К.: Основа, 2006. 592 с.
6. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество: Пер. с англ. М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига»; СПб.: Terra Fantastica, 2004. 602 с.
7. Дяків О., Шушпанов Д., Пошелюжний В. Розвиток економіки знань в організації, яка самонавчається. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 1. С. 113–125.
8. Колесов В.П., Макаров В.Л., Белова Л.Г. Экономика знаний: Коллективная монография; отв. ред. д-р экон. наук, проф. В.П. Колесов. М.: ИНФРА-М, 2008. 432 с.
9. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/page>
10. Решетняк О.І., Сахненко О.І. Особенности управления научно-инновационными системами в условиях экономики знаний. *БИ*. 2020. № 2 (505). С. 225–235.
11. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / пер. с англ. М., 1966. 462 с.
12. Мячин Д.А., Мусяенко Т.В., Лукин В.Н. Управление экономикой знаний и инновации. *Научно-аналитический журнал «Вестник Санкт-Петербургского университета Государственной противопожарной службы МЧС России»*. 2020. № 2. С. 128–136.
13. Тофлер Э. Третья волна. М.: Издательство АСТ, 1999. 784 с.
14. Федулова Л.І. Економіка знань: підруч. НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН Україн. К., 2009. 600 с.
15. Шваб К. Четвертая промышленная революция. Эксимо, 2016. 138 с. URL: http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_chetvertaya_promyshlennaya_revolyuciya_2016.pdf (дата звернення: 15.04.2022).
16. Щодо національної політики імплементації нормативних документів, які становлять основу індустрії 4.0. URL: <http://surl.li/daxdm>
17. An, M.H.; Ri, G.Y.; Rim, G.N. Intellectual product and method of assessing the competitiveness of an enterprise with it. *J. Knowl. Econ.* 2020, 11, 1059–1085.
18. Davenport, T., De Long, D. and Beers, M. Successful knowledge management projects. *Sloan Management Review*, 1998, Vol. 39 No. 2, pp. 43-57.
19. Despres Ch., Chauvel D. A Thematic Analysis of the Thinking in Knowledge Management. In: *Knowledge Horizons. The Present and the Promise of Knowledge Management*. Butter-worth-Heinemann, Boston, Oxford, 2000. pp. 55-86

20. Drucker, P.F. *Post-Capitalist Society*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1993
21. Engelman, R.M.; Fracasso, E.M.; Schmidt, S.; Zen, A.C. Intellectual capital, absorptive capacity and product innovation. *Manag. Decis.* 2017, 55, pp. 474–490.
22. Hadad, S. Knowledge economy: Characteristics and dimensions. *Manag. Dyn. Knowl. Econ.* 2017, 5, 203–225.
23. Haque, A.U. Sher, A. Urbański, M. Is the role of authentic leadership effective in managing occupational stress and psychological capital? *Forum Sci. Oeconomia* 2020. pp. 59–77.
24. Morck R., Yeung B. The economic underpinnings of knowledge based economy. URL: www.stern.nyu.edu/~byeung/economic.doc.
25. Nonaka I. *The Knowledge Creating Company*. New York: Oxford University Press, 1995. 299 p. (How Japanese Companies Create the Dynamic of Innovation).
26. Pedro, E.; Leitão, J.; Alves, H. Back to the future of intellectual capital research: A systematic literature review. *Manag. Decis.* 2018, 56, pp. 2502–2583
27. Powell W. The knowledge economy. URL: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.29.010202.100037>
28. Reis, S.M. Intellectual roots and paths. In *Scientific Inquiry into Human Potential*; Routledge: London, 2020. pp. 224–234.
29. Ross, A. *The Industries of the Future*. Simon & Schuster. 2016. 286 p.
30. Slusarczyk, B. Prospects for the shared services centers development in Poland in the context of human resources availability. *Pol. J. Manag. Stud.* 2017, 15, 218–231.
31. Steward T. A. *Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations*. New-York: Doudleday & Currency, 1997. 278 p.
32. Wiig K.M. *Knowledge Management Foundations: Thinking about Thinking : how People and Organizations Create, Represent, and Use Knowledge*. Schema Press, 1993. 475 p.

References

1. Amosha, O.I., Antoniuk, V.P., & Zemliankin, A.I. (2007). *Aktyvizatsiia innovatsijnoi diial'nosti: orhanizatsijno-pravove ta sotsial'noekonomichne zabezpechennia: monografiiia [Activation of innovative activity: organizational, legal and socioeconomic support: monograph]*. Donetsk: IEP NAN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Bazydevych, V.D. (2006). *Intelektual'na vlasnist': pidruchnyk [Intellectual property: a textbook]*. K.: Znannia [in Ukrainian].
3. Bell, D. (1999). *The Coming Of Post-Industrial Society*. V.L. Inozemceva, (Trans). M.: Academia.
4. Bukovich, U., & Williams, R. (2002). *Upravlinnia znanniamy: kerivnytstvo do dii [Knowledge management: a guide to action]*. M.: Ynfra-M [in Russian].
5. Heiets', V.M., Aleksandrova, V.P., & Bazhal Yu.M. (2006). *Ukraina u vymiri ekonomiky znan' [Ukraine in the dimension of the knowledge economy]*. K.: Osnova [in Ukrainian].
6. Galbraith, J. (2004). *The New Industrial State*. M.: OOO «Izdatel'stvo AST»: OOO «Tranzitkniga»; SPb.: Terra Fantasti.
7. Diakiv, O., Shushpanov, D., & Posheliuzhnyj, V. (2020). *Rozvytok ekonomiky znan' v orhanizatsii, iaka samonavchait'sia [Development of the knowledge economy in a self-learning organization]*. *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu – Bulletin of the Ternopil National Economic University, 1*, 113–125 [in Ukrainian].
8. Kolesov, V.P., Makarov, V.L., & Belova, L.G. (2008). *Economics of knowledge: Collective monograph*. V.P. Kolesov (Ed.). M.: INFRA-M [in Russian].
9. *Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspil'stva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv schodo ii realizatsii : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sich. 2018 r. № 67-r.* [On the approval of the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17 2018 No. 67 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/page>] (2018). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-r/page> [in Ukrainian].
10. Reshetnyak, O.I., & Sahnenko, O.I. (2020). *Osobennosti upravleniya nauchno-innovacionnymi sistemami v usloviyah ekonomiki znanij [Features of the management of scientific and innovative systems in the conditions of the knowledge economy.]*. *Biznes-Inform - Business Inform, 2 (505)*, 225–235 [in Russian].
11. Machlup, F. (1966). *Production and dissemination of knowledge in the USA*. M. [in Russian].
12. Myachin, D.A., Musienko, T.V., & Lukin, V.N. (2020). *Upravlenie ekonomikoj znanij i innovacii [Knowledge Economy Management and Innovation.]*. *Nauchno-analiticheskij zhurnal «Vestnik Sankt-*

- Peterburgskogo universiteta Gosudarstvennoj protivopozharnoj sluzhby MCHS Rossii» - Scientific and analytical journal "Bulletin of St. Petersburg University of the State Fire Service of the Ministry of Emergency Situations of Russia, 2, 128–136 [in Russian].*
13. Toffler, E. (1999). *The Third Wave*. M.: Izdatel'stvo AST [in Russian].
 14. Fedulova, L.I. (2009). *Ekonomika znan' [Economics of knowledge]*. K.: NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnouzuv [in Ukrainian].
 15. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Eksimo. Retrieved from http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_chetvertaya_promyshlennaya_revoluciya_2016.pdf [in Russian].
 16. Schodo natsional'noi polityky implementatsii normatyvnykh dokumentiv, iaki stanovliat' osnovu industrii 4.0. [Regarding the national policy of implementation of regulatory documents that form the basis of Industry 4.0.]. (n.d.). *niss.gov.ua*. Retrieved from <http://surl.li/daxdm> [in Ukrainian].
 17. An, M.H., Ri, G.Y., & Rim, G.N. (2020). Intellectual product and method of assessing the competitiveness of an enterprise with it. *J. Knowl. Econ.* 11, 1059–1085 [in English].
 18. Davenport, T., De Long, D. & Beers, M. (1998). Successful knowledge management projects. *Sloan Management Review*, 2, Vol. 39, 43-57 [in English].
 19. Despres, Ch., & Chauvel, D. (2000). A Thematic Analysis of the Thinking in Knowledge Management. In: *Knowledge Horizons. The Present and the Promise of Knowledge Management*. Butterworth-Heinemann, 55-86. Boston, Oxford [in English].
 20. Drucker, P.F. (1993). *Post-Capitalist Society*. Butterworth-Heinemann, Oxford [in English].
 21. Engelman, R.M., Fracasso, E.M., Schmidt, S., & Zen, A.C. (2007). Intellectual capital, absorptive capacity and product innovation. *Manag. Decis.*, 55, 474–490 [in English].
 22. Hadad, S. (2017). Knowledge economy: Characteristics and dimensions. *Manag. Dyn. Knowl. Econ.*, 5, 203–225 [in English].
 23. Haque, A.U., & Sher, A. (2020). Urba 'nski, M. Is the role of authentic leadership effective in managing occupational stress and psychological capital? *Forum Sci. Oeconomia*, 59–77 [in English].
 24. Morck, R., & Yeung, B. (n.d.). The economic underpinnings of knowledge based economy. *stern.nyu.edu*. Retrieved from www.stern.nyu.edu/~byeung/economic.doc. [in English].
 25. Nonaka, I. (1995). *The Knowledge Creating Company*. New York: Oxford University Press [in English].
 26. Pedro, E., Leitão, J., & Alves, H. (2018). Back to the future of intellectual capital research: A systematic literature review. *Manag. Decis.*, 56, 2502–2583 [in English].
 27. Powell, W. (n.d.). The knowledge economy. *annualreviews.org*. Retrieved from <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.29.010202.100037> [in English].
 28. Reis, S.M. (2020). Intellectual roots and paths. In *Scientific Inquiry into Human Potential*, 224–234. Routledge: London [in English].
 29. Ross, A. (2016). *The Industries of the Future*. Simon & Schuster [in English].
 30. Slusarczyk, B. (2017). Prospects for the shared services centers development in Poland in the context of human resources availability. *Pol. J. Manag. Stud.*, 15, 218–231 [in English].
 31. Steward, T.A. (1997). *Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations*. New-York: Doudleday & Currency [in English].
 32. Wiig, K.M. (1993). *Knowledge Management Foundations: Thinking about Thinking : how People and Organizations Create, Represent, and Use Knowledge*. Schema Press [in English].

Dmytro Rasshyvalov, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Popova Diana, Postgraduate student

Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Implementation of the Knowledge Economy in the Corporate Strategies of International Corporations

The article substantiates the problem of the need to transition to a new type of economy - the knowledge economy of all business entities and the country as a whole. In turn, the active transition to the knowledge economy determines the direction of development of modern corporations and enterprises. Therefore, an effective mechanism for ensuring a high level of competitiveness in the modern conditions of the knowledge economy is the intellectualization of the enterprise, and the prerequisite for its implementation is the use and multiplication of intellectual potential. In the post-industrial economy, two aspects - knowledge management and intellectualization processes are a significant challenge for the growth of the company's competitiveness. Therefore, the authors substantiated that an effective mechanism for ensuring a high level of competitiveness of corporations in modern conditions of the knowledge economy is its intellectualization.

A significant number of important institutional problems of the implementation of the knowledge economy model in the management practice of all subjects of economic activity of Ukraine and factors inhibiting

the process of implementation of the knowledge economy are outlined. It was determined that at the macro-level of management, a significant factor inhibiting the process of implementing the knowledge economy is the insufficient systematicity and coherence of state policy. An important task is the implementation of the national policy for the implementation of regulatory documents, which form the basis of the knowledge economy. However, the actual implementation process in Ukraine is still at an initial stage, and it has inherent systemic problems.

The authors proposed a logical model of the knowledge management system of the corporation, which represents the intellectual space of the corporate structure (or knowledge space), which includes the processes of knowledge transformation and unification of people, and at the same time provides open and permanent access to all information resources and the possibility of repeatedly referring to them, and accordingly, in this way, a certain complex of knowledge is formed in the corporation. And the process of knowledge management is a qualitatively new level of management of the intellectual assets of the corporation, which allows not only to open regulated access of personnel to individually formalized knowledge, but also to administer the main volume of corporate knowledge (both formal and informal). Thus, knowledge management acts as a link of the corporation's strategy and is the basis of the formation of powerful competitive advantages of the corporation in the international market, and is also in relationship with all its strategic goals and objectives, focusing on their constant changes in the conditions of the external changing environment.

knowledge economy, intellectualization of the economy, knowledge management, corporate strategies, competitiveness

Одержано (Received) 19.05.2022

Прорецензовано (Reviewed) 24.05.2022

Прийнято до друку (Approved) 30.05.2022

УДК 343.98

JEL Classification: H50, M41

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).271-285](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).271-285)

В. М. Іванков, канд. екон. наук

Науково-дослідна судово-експертна установа, м. Київ, Україна

Фінансові результати бюджетної установи як предмет судової економічної експертизи

Статтю присвячено дослідженню фінансових результатів діяльності бюджетних установ в якості предмету судово-економічної експертизи для судового розгляду справ про розкрадання та привласнення державних коштів та майна. На основі декомпозиційного поділу процесу обліку фінансового результату за двома етапами було визначено процеси і підпроцеси, які визначають предмет судово-економічної експертизи фінансового результату. Встановлено, що перший етап охоплює процеси закриття субрахунків доходів і витрат за обмінними і необмінними операціями. Виявлені підпроцеси облікового відображення доходів і витрат, які полягають у формуванні підсумкових значень сальдо відповідних рахунків бухгалтерського обліку. Встановлено процеси другого етапу відображення фінансових результатів бюджетної установи у формах фінансової звітності. Запропоновано виділити точки експертного дослідження фінансового результату, які відповідають алгоритмам його формування в обліку на обох етапах.

Зроблено висновок про доцільність застосування такої послідовності експертного дослідження фінансового результату бюджетної установи, яка відповідає алгоритмам його облікового формування і відображення у фінансовій звітності. Доведено, що побудова експертного дослідження у спосіб, який не відтворює послідовність формування фінансового результату на рахунках бухгалтерського обліку, може призвести до неправильних висновків, викривлення оцінки співвідношення доходу-витрати у формах фінансової звітності.

Корисність та практичне застосування визначеного предмету судово-економічної експертизи полягає у можливості його адаптації до зміни норм чинного законодавства через уточнення процесів і підпроцесів бухгалтерського обліку формування фінансового результату через ідентифікацію точок експертного дослідження, а у випадку розширення задач експертизи іншими показниками, наприклад фінансового стану бюджетної установи, - їх доповнення та розширення.

судово-економічна експертиза, предмет судово-економічної експертизи, фінансові результати, бюджетна установа, фінансова звітність, точки експертного дослідження

© В. М. Іванков, 2022